

विदुरेणोक्तस्यैव सर्वैर्हि जितैः । न चकार तथा राजा
 पुत्रश्चैव हसन्वितः । भा० आ० ११५ अ० २ दुर्योधनीये वि०
 दुर्योनि स्त्री निन्दिता योनिः प्रा० म० । निन्दितायां जातो
 दुःस्थिता योनिरस्य प्रा० व० । २ निन्दिताजातिके वि०
 “न कथञ्चन दुर्योनिः प्रकृतिं स्वां नियच्छति” मनुः ।
 दुर्लतिका स्त्री दुष्टा लतैव स्वार्थे क प्रा० म० । निन्दितायां
 लतायां २ कन्दोभेदे च “वसुभिश्च रसैरथ दिग्भिरुदी-
 रितसद्यतिका विहिता हि सगण्डकभूषितसञ्चरणा-
 ज्जितदुर्नय ! दुर्लतिकेति तदा । फणभृत्कुलमङ्गलनाम-
 कनागवरमथिता सुकतां सुखदा यशयन् ! धराधिप !
 गौडकुलोच्चल ! तामवधेहि हृदये रुदा” ह० रत्ना० ।
 दुर्लभ वि० दुःखेन लभ्यते दुर्+लभ-कर्मणि खल् । १ लब्धुम-
 शक्ये लक्षणे लभ्ये २ दुष्प्राप्ये मेदि० ३ अतिप्रशस्ते
 शब्दर० ४ प्रिये हेमच० । “नरत्वं दुर्लभं लोके विद्या तत्र
 सुदुर्लभा” सा० द० “अप्रियस्य च पयस्य वक्ता श्रोता
 च दुर्लभः” रामा० “दुर्लभं प्राक्तनं वाक्यं दुर्लभः ज्ञेय-
 लत् सुतः । दुर्लभा सङ्गी भार्या दुर्लभः स्वजनः
 प्रियः” चाणक्य० एकचूरे पु० मेदि० एकचूरे पु०
 राजनि० ७ दुर्लभायां दन्तेकण्टकायां च स्त्री रा-
 जनि० । ८ विष्णौ पु० “दुर्लभो दुर्जयो दुर्गः”
 विष्णुसं० । “दुर्लभया भक्त्या लभ्यत इति दुर्लभः
 “जन्मान्तरसहस्रेषु तपोध्यानसमाधिभिः । नराणां
 क्षीयपापानां क्षणे भक्तिः प्रजायते” इति व्यास-
 वचनात् “भक्त्या लभ्यस्त्वनन्ययेति” भगवद्वचनात् भा० “आ-
 कृत्योः श्रियमन्विच्छेन्नैनां मन्यते दुर्लभाम्” मनुः ।
 “मत्परं दुर्लभं मत्वा नूनमावर्जितं मया” रघुः “कुसु-
 मायुधपति ! दुर्लभस्तव भर्ता न चिराद् भविष्यति”
 कुमा० ।

दुर्ललित न० दुर्+लल-ईप्सायां भावे क्त । दुष्टेच्छायां दुर्ल
 भवमुवाञ्छायाम् (आश्चर्यं) तस्या अन्यलाभादिप्रयत्नेन
 दुष्टत्वम् । २ दुष्टेष्टिते च “स शशाप ततो रोषान्धु-
 निर्दुहितरं तव । अतिदुर्ललितैः कन्या शत्रुहस्तं
 नमिष्यति” हरिवं० १४६ अ० कर्त्तरि क्त । इति वाविधे-
 च्छायुक्ते ४ दुष्टेष्टान्विते पृथपले च वि० “बाह्वस्य मे
 प्रकृतिदुर्ललितस्य पापः पापं व्यवस्यति समक्षमुदायुधो-
 ऽसौ” वेणी० ।

दुर्लसित न० दुर्+लस-क्त । दुष्टेष्टायाम् ।

दुर्लभ पु० दुर्+लभ-वञ् । दात्रेण लाभे । “भोजदुर्लभ-

भविष्यं वडयासुखसागरम्” भा० शा० २०२ अ० ।
 दुर्लख्य न० दुष्टं लेख्यम् । गर्हिते लेख्यपत्रे । “देशान्तरस्ये
 दुर्लख्ये नटोन्मृष्टे हृते तथा । भिक्षुं दग्धे तथा द्विजे
 लेख्यमन्यत्तु कारयेत्” नार० सर्वैरेतैर्विशेषणैर्व्यवहारा-
 क्षमता विवक्षिता । दुष्टं लिख्यन्तरपरिणीयेनावश्यकतया
 वा यल्लेख्यं तत्तु दुर्लख्यं, नष्टं सर्वथा नाशसुपगतम्
 उन्मृष्टं मस्योदोषादिना ऋदितलिख्यन्तरम् । यद्यपि
 दग्धमपि नष्टमेव तथापि कालमात्रकता शीघ्रता नष्ट-
 पदेनात्र विवक्षिता । पत्रान्तरकरणस्यार्थिप्रत्यक्षिणोः पर-
 स्परसम्प्रतिपत्तौ । विमतौ तु देशान्तरस्य पत्रानयनाय
 कालो देयोऽध्यापेक्ष्यः व्यवहारो वाऽप्रवर्तनीयः दुर्ले-
 ख्यादौ तु सम्प्रतिपत्तौ पत्रान्तरकरणमन्यथा व्यवहार
 स्यात्प्रतिरेवेत्यवश्यं साक्षिषु सत्सु तैरेव निर्णयः ।
 तथाच नारदः “लेख्ये देशान्तरस्य तु शीघ्रं दुर्लिखितं
 हृते । सतस्तत्कालकरणमसतो द्रष्टृदर्शनमिति” वीरमि०
 दुर्व बधे भ्वा० पर० सक० सेट् । दुर्वति अदूर्नीत् । ईदित् । दूर्तः
 दुर्वच वि० दुःखेन उच्यते दुर्+वच-कर्मणि खल् । दुःखेन
 कथनीये वक्तुमशक्ये । “अपि वागधिपस्य दुर्वचं वचनं
 तद्विदधीत विश्रयम्” किरा० । खलुर्धयोगे कर्त्तरि षष्ठा
 निषेधेन सम्बन्धविश्रयस्याऽत्र प्रतीं श्रीभराजसुमेत्याऽह-
 मयोचं दुर्वचं वचः” भा० उ० १७७ अ० ।

दुर्वचस् न० दुष्टं वचः प्रा० म० । गर्हिते वचने वचसो दुष्टत्वम-
 प्रियावेदकत्वेन “असह्यं दुर्वचो ज्ञातेर्मेघान्तरितरौद्रवत्”
 एङ्ग० “नारीं जित्वा विरुध्यन्ते न च जल्पन्ति दुर्वचः”
 भा० द्रो० १४८ अ० । दुःस्थितं वचोऽस्य प्रा० व० । २ दुष्ट-
 वचनयत्तरि वि० ।

दुर्वराह पुंस्त्री० गर्हितो वराहः प्रा० म० । १ गर्हिते वराहे
 विद्वराहे घाम्यगूकरे स्त्रियां जातित्वात् डीप् । “तयो ह
 वापशवोऽमेध्या दुर्वराहरेडकः श्वा” गत० ब्रा० १२१४।१।४
 दुर्वर्ण न० निन्दितो हेमापेक्षया निजस्य वर्णोऽस्य । १ रजते
 अधरः । “दुर्वर्णमिच्छिरिह सान्द्रसुधासवर्णा” माघः
 १ एलवालुके मेदि० । २ निन्द्यवर्णयुक्ते वि० । “न तत्र
 कश्चिदुर्वर्णो व्याधितो वापि दृश्यते” भा० व० १६६ श्लो०
 ४ ध्वेतकुष्ठिनि तस्य रजतवर्णशुभ्रत्वात् दुर्वर्णत्वम् । “दु-
 र्वर्णः कुगली कुठी मायावी कुण्डगोलकी” भा० व०
 १६६ अ० । दुष्टवर्णः प्रा० म० । निन्देत् ब्राह्मादिवर्णं
 च । “दुर्वर्णोऽस्य भ्रातृव्यः” तेत्ति० ब्र० २।२।४।६। दुष्ट-
 वचनचरे पु० ।